

Türkiye Sinemasında Uyarlamalara Genel Bir Bakış

Zeynep ÇETİN ERUS*

Giriş

Sinema içerik üretirken sıklıkla diğer sanat eserlerinden ilham almıştır. Edebiyat uyarlamaları da bunun yaygın bir örneğidir. Yazılı bir eserin görüntüye dökülmesi zorluklar taşımakla birlikte, kaynağındaki eserle birlikte ele alındığında çok zengin bir dünyaya kapı açar. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de edebiyat uyarlaması çok sayıda film çekilmiştir. Bu yazıda sinemamızda edebî eserlerden uyarlanan filmler ele alınacak, uyarlama filmlerin ve kaynak eserlerin özellikleri irdelenecektir.

Uyarlama genel anlamıyla bir sanat eserinin başka bir sanat dalının araçlarına uygun şekilde aktarılması ile yeni bir sanat eserinin yaratılması olarak tanımlanabilir.¹ Burada amaç bir kopya ortaya çıkarmaktan çok kişisel bir söylem oluşturmaktır.² Edebî eserlerden sinemaya uyarlamalarda yazılı materyalin görüntü ile aktarılması söz konusu olduğu için süreç karmaşıktır ve yönetmenin ciddi bir yeniden yaratım sürecinde olması gerekir. Yönetmen anlatmak istediği hikayenin ötesinde, görüntülü anlatımın gereklerini karşılayabilmek için kaynak eserdeki öğeler arasında seçim yapmak zorundadır.

Uyarlamaların geçmişi sinemanın öncülerinden Georges Méliès’e kadar uzanır. Fransız film sanatçısı, Jules Verne’in aynı adlı romanına dayanarak *Aya*

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi. zeynepces@hotmail.com, Orcid: 0000-0001-9389-9163.

1 Ephraim Katz, *The Film Encyclopedia*, New York: Harper & Row Publishers, 1979, s. 19.

2 Erich Rentschler, *German Film and Literature*, London: Methuen, 1986, s. 5.

Yolculuk (A Trip to the Moon, 1902) filmini gerçekleştirmiştir. *Robinson Crusoe* (1902) ve *Gulliver'in Seyahati* (Gulliver's Travels, 1902) gibi ünlü romanlardan esinlendiği filmleri de vardır. Türkiye'de ilk uyarlama film 1919 yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mürebbiye* adlı eserinden Ahmet Fehim tarafından sinemaya aktarılmış aynı isimli filmidir. Geride kalan 100 yıllık sürede de birbirinden çok farklı edebî eserler Türkiye'de çekilen bir çok filme kaynaklık etmiştir.

Yazıda önce uyarlama filmler üzerine genel bazı tespitler yapılacak, ardından Türkiye'de çekilmiş uyarlama filmler kısaca dönemler halinde ele alınacaktır. Bunu filmlerin genel bir değerlendirmesi takip edecektir.

I. Uyarlama Üzerine

Uyarlamalar oldukça zengin bir üretim süreci içerir. Ortaya çıkan film, kaynak eserle birebir aynı olabileceği gibi, çok farklı bir şekil de alabilir. Bu nedenle başarılı bir uyarlama nedir sorusunun cevabını vermek güçtür. Kimi zaman, özellikle de çok sevilen roman veya hikayeler söz konusu olduğunda, filmin esere sadık kalmaması tepki çeker, kimi zaman ise eserin üzerine bir şey eklememesi. Belki de uyarlama filmi kaynak eserden ayrı olarak değerlendirmek en doğrusudur. Öte yandan kaynak eserin reddedilemez varlığı bunu imkansız kılar ve uyarlama filmler ister istemez kaynak eser ile birlikte bir değerlendirmeye tabi tutulurlar.

Bununla birlikte, uyarlama film de diğer filmler gibi sinema dilini kullanımı açısından ele alınabilir. Ancak burada bir uyarlama olmasının getirdiği güçlükleri göz önünde tutmakta fayda vardır. Bu güçlükler çoğu zaman kaynak eserdeki olayların ve karakterlerin filmin görece daha kısıtlı süresinde anlatılmaya elverişli olacak şekilde düzenlenmesine yol açar. Ayrıca filmde yazılı eserde olduğu gibi geri gidip tekrar okumak/izlemek daha güçtür, anlatım daha açık olmalıdır.

Uyarlamada ilginç olan bir diğer nokta ise ulaşılan kitle ile ilgilidir. Film edebî esere kıyasla daha büyük kitlelere ulaşabilir. Dolayısıyla anlatımı da buna uygun olmalıdır. Bu özellikle de Türkiye gibi kitap okuma alışkanlığının az olduğu ülkeler için önemli bir konudur.

Edebiyat ürünlerinin uyarlanması yönetmenin sanatsal tercihleri ile olabileceği gibi ticarî hesaplarla da gerçekleşebilir. Sinema eserleri için bilinirlik önemlidir, zira eseri deneyimlemekten çekinen seyirci için bilinen bir eserden uyarlanmış olmak olumlu bir etkidir. Örneğin popüler romanlar hazır ve kitle ilgisi açısından denenmiş konu ve hikaye örgüleri sunarlar. Bu da filmin gişe başarısı ile ilgili belirsizliği azaltır. Öte yandan sanatsal açıdan iyi bir romandaki yapı ve kurgu, sinema eserine katkıda bulunur. Yönetmen de bu malzeme ile iyi bir sanatsal eser ortaya çıkarmaya çalışır.

Eseri aktarırken yönetmen çoğunlukla bağımsızdır. Yazar ile kısıtlayıcı hükümler içeren bir sözleşme yapılmadıysa yönetmen kaynağı harfiyen takip etmekle çok serbest bir şekilde uyarlamak arasında istediği yere konumlanabilir.

Nadiren Cohen'in 'yıkıcı uyarlama' adını verdiği, romanın eleştirisine dönüşen uyarlamalar da görülür.

II. Türkiye'de Uyarlamalar

A. İlk Yıllar

Türkiye'de sinemanın ilk yıllarında Muhsin Ertuğrul etkisi baskındır. Aslen tiyatrocusu olan Ertuğrul'un etkisiyle tiyatro oyunlarını filmlerde görürüz. İlk edebiyat uyarlaması 1919 yılında Ahmet Fehim tarafından yönetilen Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın aynı adlı eserinden uyarlanan *Mürebbiye* filmidir. Bu yıllarda sinema yeni yeni gelişmekte ve kendi dilini aramaktadır. Tiyatronun etkisinin sinemada yoğun görüldüğü bu dönemde *Mürebbiye* daha önce tiyatro sahnesine uyarlanmış bir filmidir. Dönemin eleştirmenlerince film, romana göre sönük bulunur.³

Takip eden yıllarda Türkiye'de sinema yaygınlaşır ve edebî eserler hazır bir kaynak olarak filmlere ilham vermeye devam eder. Yaşar Kemal ve Nazım Hikmet Ran gibi yazarların para kazanmak saikiyle, ikinci bir uğraş olarak, sinema için senaryolar yazdıklarını görürüz.⁴ Edebiyat uyarlamaları da çokça görülür. 1917-1949 arası 95 film çekilmiş ve halk edebiyatı uyarlamaları ile birlikte bunların yaklaşık beşte biri edebî eserlerden uyarlanmıştır.⁵

B. 1950'lerden 1970'lere

Rekor sayıda filmin çekildiği 1960'lar da dahil olmak üzere, bu dönemde uyarlamalar görece kısıtlı sayıdadır. Sayın⁶, 1950'lerde 566 filminden 52 tanesini, 1960'larda 1710 filminden 54 tanesini uyarlama olarak tespit eder. Bunda önemli bir etken hızlı film üretimi pratiğinin yerleşmesi ve bu nedenle çekimle eş zamanlı senaryo yazımının dahi gözlenmesidir. Ayrıca uyarlama olarak kayda geçmemiş olsa da genel konu açısından popüler edebiyat eserlerine benzerlik gösteren filmler çoktur.

Bu dönemde uyarlamaları iki farklı şekilde görürüz. Bunlardan ilki toplumcu edebiyatın ve onun bir parçası olan köy romanlarının sinemaya uyarlanmasıdır. Metin Erksan önce Fakir Baykurt'tan uyarladığı *Yılanların Öcü* (1962), ardından Necati Cumalı'dan uyarladığı ve Berlin'de Altın Ayı ödülü almış *Susuz Yaz* (1963) filmi ile öne çıkar.

3 Filiz Durmaz, "Romandan Sinemaya Uyarlamalar (1960-1986)", Yüksek Lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2013, s. 12-13.

4 Zeynep Çetin Erus, *Amerikan ve Türk Sinemalarında Uyarlamalar Karşılaştırmalı Bir Bakış*, İstanbul: Es Yayınları, 2005, s. 22-23.

5 Aylın Sayın, "Türk Sinemasında Edebiyat Uyarlamaları ve Bu Uyarlamaların Toplumsal Yapıyla Etkileşimi", Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2005, s. 24.

6 Sayın, "Türk Sinemasında Edebiyat Uyarlamaları ve Bu Uyarlamaların Toplumsal Yapıyla Etkileşimi", s. 32 ve 46.

Sanat yönü ağır basan filmler için edebî eserler kullanılmaya başlanmıştır. Orhan Kemal'in *Suçlu* (Atıf Yılmaz, 1960), *Üç Tekerekli Bisiklet* (Memduh Ün ve Lütfi Akad, 1965) gibi çeşitli eserlerinden uyarlamalar yapılır. Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* romanı üç kere filme uyarlanır (Lütfi Ömer Akad, 1949; Orhan Aksoy, 1964; Halit Refiğ, 1973). Birden çok uyarlaması çekilen eserler arasında Reşat Nuri Güntekin'den *Dudaktan Kalbe* (Şadan Kamil, 1951 ve Ülkü Erakalın, 1965) ve Refik Halit Karay'dan *Nilgün* (Münir Hayri Egeli, 1954 ve Ertem Eğilmez, 1968) de sayılabilir. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Gulyabani* romanı 1964 yılında Abdurrahman Paya tarafından *Adalardan Bir Yar Gelir Bizlere* ve 1976 yılında *Süt Kardeşler* adıyla Ertem Eğilmez tarafından filme uyarlanır.

Bununla birlikte Yeşilçam tipi uyarlamalar da eksik olmamıştır. Sinema bir atılım yapmış ve bu da yeni filmlere talep oluşturmuştur. Bu döneme insan gücü açısından hazırlıksız yakalanan sinema, çekilecek filmlere konu bulabilmek için çeşitli kaynaklara yönelmiştir. Bunlardan bir tanesi de yukarıda sıralanan eserlerden bir kısmı ile birlikte popüler romanların sinemaya uyarlanmasıdır. Kerime Nadir'in çok satan romanları sinemacılar için önemli bir kaynak oluşturur ve seyirciler tarafından sevilir. Memduh Ün *Boş Yuva'yı* (1961), Ümit Utku *Aşk Bekliyor'u* (1962), Orhan Aksoy *Hiçkırık* (1965) ve *Samanyolu'nu* (1967), Nejat Saydam *Güller ve Dikenler'i* (1970) ve *Sisli Hatıralar'ı* (1972) sinemaya uyarlar. Esat Mahmut Karakurt (örneğin, *Son Gece*-Sami Ayanoglu, 1952; *Garip Bir İzdivaç*-Nejat Saydam, 1965; *Kadın Severse*-Ülkü Erakalın, 1968; *Bir Kadın Kayboldu*-Safa Önal, 1971) ve Muazzez Tahsin Berkant (örneğin, *Aşk ve İntikam*-Süreyya Duru, 1965; *Kezban*, Orhan Aksoy, 1968; *Küçük Hanımefendi*-Ertem Eğilmez, 1970) gibi popüler yazarlar da sinemanın önemli kaynakları arasında yer alır.

Memduh Ün, Kemalettin Tuğcu'dan *Ayşecik* (1960), Kerime Nadir'den *Boş Yuva* (1961), Peride Celal'den *Yıldız Tepe* (1965) gibi eserleri uyarlarken, Süreyya Duru, Ülkü Erakalın, Nejat Saydam gibi yönetmenler de çok sayıda uyarlama film çevirenler arasındadır. Atıf Yılmaz uyarlama filmler konusunda önemli bir yere sahiptir. 1953 yılında Oğuz Özdeş'ten uyarladığı *Aşk İstiraptır* ve Kerime Nadir'den uyarladığı *Hiçkırık* ile başlayan uyarlama filmleri, takip eden yıllarda da devam edecektir. 1950'li yıllarda 8, 1960'larda 6 uyarlama çekmiştir.

Bu dönemde çekilmiş olan *Hababam Sınıfı*, en popüler uyarlama filmlerden birisidir. Rifat Ilgaz'ın aynı adlı seri eserinden uyarlanmıştır. 1975'te Ertem Eğilmez yönetmenliğinde çekilen filmin takip eden altı yıl içinde beş, 2000'lerde ise 3 tane olmak üzere devam filmleri de yapılmıştır. Film, eserdeki karakterleri önemli değişikliklerle yansıtır ve ana fikir olarak Rifat Ilgaz'ın tepkisini çekecek değişiklikler yapar.

1970'lerin sonuna doğru sinema sektörü seyircisini kaybetmeye başlar. Bu dönemde televizyon yayınları ile birlikte televizyon için yapılan dizi filmler ortaya

çıkart ve burada da uyarlamalar görülür. Metin Erksan, Lütfi Akad ve Halit Refiğ TRT için uyarlamalar çekerekler.⁷

C. 1980'ler ve 1990'lar

Takip eden iki on yıllık süreyi belirleyen, sinemanın krizidir. Bu süreçte yerli popüler film seyircisi evlere çekilmiş, yerli film sayısı çok sert bir şekilde düşmüştür. Özellikle 1980'lerde yerli popüler film salonlardan videoya taşınmış, salonlarda daha kısıtlı bir seyirciye ulaşan entelektüel yanı daha güçlü filmler gösterilmiştir. Bunun bir sonucu olarak yönetmenler konuları daha derinlikli filmler çekmiş, edebî eserler ise hem sinemanın bu eserlerle tanışık potansiyel seyircilerini sinema salonlarına çekmek hem kaliteli içerik yaratmak için bir kaynak olmuştur.

Yusuf Atılğan'ın aynı isimli romanından Ömer Kavur'un çektiği *Anayurt Otel* (1987) söz konusu uyarlamalar arasında öne çıkan filmlerdendir. Atif Yılmaz; Zeyyat Selimoğlu'nun *Deprem* romanını *Deli Kan* (1981) ismiyle, Necati Cumalı'nın öykülerini *Adı Vafîye* (1985) ismiyle, Duygu Asena'nın aynı isimli romanından *Kadının Adı Yok'u* (1987) sinemaya uyarlar. Erden Kıral ise Ferit Edgü'nün *O* adlı romanını kaynak olarak *Hakkari'de Bir Mevsim'i* (1982) çeker. Yine daha güncel bir edebiyat eseri uyarlaması olarak Başar Sabuncu, Pınar Kür'ün *Asılacak Kadın* (1986) romanını uyarlar. Ayrıca Selim İleri, Füzuzan gibi usta yazarlar senaryo üretimi ile ilgilenmiş ve zengin içerikler ortaya çıkarmıştır.

Özellikle 1990'larda uyarlamaların önemli bir kısmı geçmiş dönemin tarihini kendi hikayeleri ile anlatırlar. Yusuf Kurçenli'nin Rifat Ilgaz'dan uyarladığı *Karartma Geceleri* (1990), Halit Refiğ'in Kemal Tahir'den uyarladığı *Karılar Koşuşu* (1990) ve Tomris Giritlioğlu'nun Yılmaz Karakoyunlu'dan uyarladığı *Salkım Hanımın Taneleri* (1990) 1940'lardan; Şahin Gök'ün Orhan Kemal'den uyarladığı *Eskici ve Oğulları* (1990) 1950'lerden; Tunç Okan'ın Adalet Ağaoğlu'nun *Fikrimin İnce Güllü* romanından *Sarı Mercedes* (1993) ismiyle uyarladığı filmi Almancuların yaşamlarından ve 1970'lerden; Atif Yılmaz'ın Barış Pirhasan'dan uyarladığı *Bekle Dedim Gölgeye* (1991) ve Tomris Giritlioğlu'nun Mehmet Eroğlu'dan uyarladığı *80. Adım* (1996) ise 1980 sonrasında kesitler verir.⁸

Bu dönemde İslamî filmler de önemli yer tutar. İslamî hareketin güçlendiği bu yıllarda özellikle başörtüsü kısıtlamaları filmlere yansır ve İslamî romanlardan uyarlamalar yapılır ve ikisi devam filmi olmak üzere toplam dört film çekilir. *Minyeli Abdullah* 1 ve 2 (Yücel Çakmaklı-Hekimoğlu İsmail, 1990 ve 1990), *Bize Nasıl Kıydınız* (Metin Çamurcu-Emine Şenlikoğlu, 1994), *Yalnız Değilsiniz* (Mesut Uçakan-Üstün İnanç, 1990). Hekimoğlu İsmail'in *Minyeli Abdullah*'ı 72, Emine Şenlikoğlu'nun *Bize Nasıl Kıydınız*'ı 46 baskı yapmıştır.

7 Ayrıntılı bir inceleme için bkz. Fuat Kale, "TRT Yerli Edebiyat Uyarlamaları", *TRT Akademi*, 2019, c. 4, sy. 7, s. 126-147.

8 Çetin Erus, *Amerikan ve Türk Sinemalarında Uyarlamalar Karşılaştırmalı Bir Bakış*.

Yüksek seyirci sayısına ulaşan uyarlamalar nadirdir. İslami uyarlamaları bir kenara koyarsak Metin Kaçan'ın romanından Mustafa Altıoklar tarafından uyarlanan *Ağır Roman* (1997) filmi belki de tek örnektir.

D. 2000'ler

2000 sonrası çekilen uyarlama filmler çok çeşitlilik gösterir. Bu dönemde popüler sinema bir atılım yapmış, bununla birlikte film üretiminde bir artış yaşanmış ve artan film sayısı senaryolaştırılabilecek konu arayışına götürmüştür. Örneğin 1970'li yıllara damgasını vuran *Hababam Sınıfı* serisine üç film eklenmiştir (Ferdî Eğilmez, 2005; Doğa Can Anafarta, 2019 ve 2020). Taylan Biraderler, Doğu Yücel'in *Hayalet Kitap* romanını *Okul* (2004) adıyla uyarlamıştır. Bununla birlikte dönemin popüler filmlerinin önemli bir kısmının komedi olması uyarlama sayısının düşük olmasına yol açmış olabilir.⁹

Daha önce olduğu üzere edebî eserlerin popüler sinema dışında da uyarlandığı görülür. Çok satan romanlardan Kutluğ Ataman, Perihan Mağden'in *İki Genç Kızın Romanı*'nı (2005); Abdullah Oğuz, Zülfü Livaneli'den *Mutluluk*'u (2007); Turgut Yasalar, Ahmet Ümit'ten *Sis ve Gece*'yi (2007) ve Ümit Ünal, Hasan Ali Toptaş'tan *Gölgesizler*'i (2008) sinemaya uyarlar. Çok sayıda uyarlama filmi olan Atfî Yılmaz ise Şükran Kozalı'dan uyarlanan *Eğreti Gelinler*'i (2005) çeker. Ziya Öztan'ın Nahid Sırrı Örik tarafından yazılmış *Sultan Hamid Düşerken* romanından uyarladığı *Abdülhamid Düşerken* (2002) filmi, aynı yazardan Zeki Demirkubuz tarafından uyarlanmış olan *Kıskanmak* (2009), Tomris Giritlioğlu'nun Yılmaz Karakoyunlu'nun aynı adlı eserinden uyarladığı *Güz Sancısı* (2009) ve Murat Saraçoğlu'nun Orhan Kemal'den uyarladığı *72. Koşuş* (2011) tarihî dönemleri yansıtan veya o dönemlerde geçen hikayelere ilişkin filmler olarak öne çıkar.

III. Değerlendirme ve Sonuç

Türkiye'de uyarlamaların oldukça raslantusal bir süreç ile yapıldığını söylemek yanlış olmaz. Yerleşmiş bir sinema sektörü olmadığından çekilecek filmler yönetmenlerin ve bireysel yapımcıların tercihlerine göre şekillenir. *Tante Rosa*, Işıl Özgentürk'ün en sevdiği romanlardan biridir, yönetmen Memduh Ün, Muzaffer İzgü'nün *Zıkkımın Kökü* adlı romanını kendi hayatıyla paralellikler görerek yapmaya karar vermiştir, Halit Refiğ, Kemal Tahir'e hayranlık duyan bir yönetmendir.

Edebiyatın, popüler olan tarafı ile bile, kısıtlı kitlelerce takip edilmesi de uyarlamaya olan yapımcı ilgisinin az olmasına bir sebep oluşturur. Edebî eserlerin entelektüel çevrede dahi ulaştığı kitle kısıtlıdır. 1990'larda çeşitli film eleştirmenlerinin yazılarında uyarlama filmlere kaynaklık eden eseri okumamış oldukları

9 Zeynep Çetin Erus ve Burçay Erus, "The Rise of Domestic Popular Film Production with New Audience and Changing Industry Structure: The Case of Popular Cinema in Turkey", *European Journal of Communication*, 2020.

görülür. Bunun da bir sonucu olarak, 1950 ve 1960'ların popüler romancılarından yapılan uyarlamaları bir kenara bırakırsak, düzenli olarak eserleri filme çevirilmiş popüler edebiyatçı yok denebilir.

Sanatsal kaygılar uyarlamalarda önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle de 1990 sonrası uluslararası finans kaynaklarına ulaşmış olan filmler içinde uyarlamaları görürüz. Aslında bu 1960'lardaki toplumsal gerçekçi filmlere kadar uzanır. Bu filmler gişede yüksek hasılatla ulaşamamakla birlikte çeşitli ödüller almıştır.

Kaynak eserlerin içeriği çeşitlilik gösterse de uyarlamalarda filmin çekildiği dönemin izlerini görmek mümkündür. Örneğin Türkiye'de geçmiş dönemlerin sorgulandığı 1990'larda uyarlamalarda tarihî öğelerin ağırlık kazanması bunun bir göstergesidir. Yine İslamî uyarlamalarda 1990'larda görülen artış, dönemin koşullarıyla ilişkilidir. 1980'li yıllarda da benzer bir şekilde kadın temalı filmler çoktur.

Türkiye'de sinema, çoğunlukla kısıtlı kaynaklarla yapılmıştır. Telif ücretlerinin uyarlamalar için bir engel oluşturması doğaldır. Belki de bunun etkisiyle Orhan Kemal ve Kemal Tahir gibi klasikleşmiş yazarların eserlerinin uyarlandığına sıklıkla şahit oluruz.

Uyarlamanın gişeye yansımaları, 1950 ve 1960'lar bir kenara konursa, oldukça nadirdir. Yakın geçmişte edebî eserin popüleritesi ancak İslamî filmler ve *Hababam Sınıfı* serisi gibi bir kaç istisnaî film için geçerli olmuştur.

Uyarlamayı güç kılan bir başka öğe ise yazarın metnine sadık kalınması ile ilgili talebidir. Çoğu uyarlamada, yönetmen yazılı metne sadıktır. Örneğin *Tersine Dünya* ile *Eskici ve Oğulları*, kitaptan aldıkları metni neredeyse hiç eksiksiz beyazperdeye yansıtır. Ana karakterler ne eksilir ne çoğalır, olay örgüsü değişmez. Bir çok noktada bu, filmin temposunu yavaşlatır, dramatik yapının bir filme uygun olmaması seyirciyi uzaklaştırır. Öte yandan filmin romandan uzaklaştığı ve bunun yazar ile sorunlara yol açtığı örnekler de vardır. *Hababam Sınıfı* filminde verilen mesajları Rıfat Ilgaz beğenmez. Attila İlhan veya Adalet Ağaoğlu gibi edebiyatımızda yer etmiş isimlerin, eserlerinden yapılan uyarlamalarda metnin ana fikrine sadakat talep ettikleri bilinir. Adalet Ağaoğlu, *Fikrimin İnce Güllü'*nden uyarlanan *Sarı Mercedes* filmi ile ilgili hayalkırıklığını "Sinema Edebiyatın Kapısını Çalacaksa"¹⁰ isimli yazısında ele almıştır.

100 yılı aşkın bir süreyi kısa bir yazıda ele almanın imkansızlığı göz önünde tutularak yazıda Türkiye'de on yıllık dönemler halinde öne çıkan uyarlama filmlere ve ortak özellikler taşıyan film gruplarına odaklanılmıştır. Sinema üzerine yapılan araştırmalar içinde uyarlamalar üzerine çok fazla eser bulunmamaktadır. Bu yazıda da faydalanılmış olan ve daha ayrıntılı çalışmalar arasında sayabileceğimiz uyarlama araştırmaları arasında dört tez çalışması ve üç kitap bulunmaktadır.

10 Adalet Ağaoğlu, "Sinema Edebiyatın Kapısını Çalacaksa", *Türk Sineması Üzerine Düşünceler*, Haz. Süleyman Murat Dinçer, Ankara: Doruk Yayıncılık, 1996, s. 311-320.

Çetin¹¹ uyarlama konusunda kapsamlı bir çalışma sunarken, Çakır¹², Durmaz¹³ ve Sayın¹⁴ Türkiye’de sinemanın ilk yıllarından 1980’lere kadar olan dönemin uyarlama filmlerine ayrıntılı bir derleme ve değerlendirmesini sunmaktadır. Ünser¹⁵ de yine çeşitli edebî eserlerden gerçekleştirilen uyarlama filmlerin ayrıntılı bir listesini derlemiştir. Kale¹⁶ 1922-1949 arası uyarlamalara eğilirken, Çetin Erus¹⁷ ise 1990’lı yıllar uyarlamalarını ABD ile karşılaştırmalı olarak incelemektedir.

11 Zeynep Çetin, “Bir Anlatı Formu Olan Romanın Sinemaya Uyarlanması”, Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 1999.

12 Süreyya Çakır, “Türk Sineması Bağlamında Sinema-Yazın İlişkileri”, Doktora tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, 2003.

13 Filiz Durmaz, “Romandan Sinemaya Uyarlamalar (1960-1986)”, Yüksek Lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2013.

14 Sayın, “Türk Sinemasında Edebiyat Uyarlamaları ve Bu Uyarlamaların Toplumsal Yapıyla Etkileşimi”.

15 Orhan Ünser, *Kelimelerden Görüntüye*, İstanbul: Es Yayınları, 2004.

16 Özlem Kale, *Türk Romanının Yeşilçam Macerası*, İstanbul: Dijital Sanat Yayıncılık, 2010.

17 Çetin Erus, *Amerikan ve Türk Sinemalarında Uyarlamalar Karşılaştırmalı Bir Bakış*.

Türkiye Sinemasında Uyarlamalara Genel Bir Bakış

Zeynep ÇETİN ERUS

Öz

Edebiyat, sinemanın ilk günlerinden başlayarak sinema için önemli bir kaynak olagelmıştır. Türkiye’de 1919 yılında Ahmet Fehim’in Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın aynı adlı eserinden uyarladığı *Mürebbiye* filmiyle ilk örneğini gördüğümüz uyarlama filmler takip eden yıllarda da devam etmiştir. Yazıda geçtiğimiz yüzyılda Türkiye’de çekilen uyarlama filmler dönemler itibarıyla ele alınmaktadır. Genel hatlarıyla uyarlamalarda çeşitlilik görülmekte ve uyarlanan eserler yönetmen ve yapımcıların tercihlerine göre belirlenmektedir. Sinemanın büyük kitlelere ulaştığı yıllarda daha popüler eserler uyarlanırken sinemanın seyirci kitlesinin azaldığı yıllarda eser ve filmin sanatsal değeri ön plana çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uyarlama, edebiyat uyarlamaları, Türkiye sinema tarihi.

An Overview of Literary Adaptations in Turkish Cinema

Zeynep ÇETİN ERUS

Abstract

Literature has been a valuable source for cinema since its very first days. In Turkey a number of adaptation films have been made following the first example of Ahmet Fehim’s adaptation of Hüseyin Rahmi Gürpınar’s *Mürebbiye* in 1919. In the article an overview of literary adaptations in Turkey is provided in a periodical framework. In general adaptations are varied and are mostly chosen based on preferences of directors and producers. In times when popular cinema is flourishing, popular works are more often adapted and in times when cinema has difficulty in finding an audience artistic values of literary work is more noticeable.

Keywords: Adaptation, adaptations from literature, history of cinema in Turkey.

